

Теория и практика управления

УДК 351:368

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПРИВАБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Поколотний В.В.

Стаття присвячена сучасним питанням розвитку страхових відносин в умовах перехідної економіки. Досліджуються теоретичні і практичні аспекти функціонування і реалізації страхових відносин, роль страхування у формуванні привабливості інвестиційних проектів.

Ключові слова: страхування, система страхування, страхові компанії, інвестиційний проект, інвестиційна діяльність.

В умовах розвитку трансформаційних процесів в Україні, економічне зростання залежить від рівня захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання, що забезпечує сталість подальшого розвитку їх діяльності. Система страхування є важливим економічним інститутом, функціонування якого сприяє формуванню додаткових джерел інвестиційних ресурсів. Система національного страхування в Україні на теперішній час не може бути оцінена як розвинута. У розвинених країнах світу обсяг страхових операцій складає 8 – 16% ВВП, в Україні відповідний показник сягає 5,62% ВВП. Незадовільний стан розвитку соціально важливих видів страхування, таких, як страхування життя, медичне страхування, пояснює низький рівень використання державою цих інструментів для рішення соціальних проблем населення. Актуальність для України розвитку національної системи страхування обумовлена необхідністю реалізувати стратегію розвитку вітчизняного виробництва, забезпечити соціальну захищеність населення держави і підвищити рівень організації управління ринковою економікою, інтегрованою у світове господарство.

Теоретичні та практичні питання формування та розвитку системи страхування, механізму функціонування страхових відносин, інвестиційної діяльності в економіці одержали висвітлення в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених: Ю.Баглюка [2], В. Базилевича [3], Н. Внукової [4], Л.Нечипоруки [5] С. Осадця [6], В.Фурмана [7] та інших.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. На сучасному етапі розвитку економічної теорії у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі немає єдиного підходу до висвітлення питань розвитку системи страхування в умовах перехідної економіки. Аналіз діяльності страхових компаній як основних суб'єктів системи страхування в якості інституційних інвесторів, їх ролі в загальнодержавному інвестиційному процесі ще не знайшов належного відображення в наукових дослідженнях. У зв'язку з цим визначення особливостей функціонування системи страхування, формування ринкового інституціонального середовища та виділення напрямків стимулювання активності страхових компаній в інвестиційних процесах держави є актуальним та набуває важливого теоретичного і практичного значення. Метою статті є розробка напрямків підвищення ролі страхування у формуванні привабливості інвестиційних проектів.

Страхові організації посідають особливе місце в забезпеченні інвестиційного процесу. З одного боку, вони самі здатні виконувати функції інституційних інвесторів, мобілізуючи значну частину фінансових коштів юридичних і фізичних осіб та спрямовуючи їх у різні види інвестицій. З іншого боку, за допомогою страхування можна забезпечити стимулювання інвестиційної активності вітчизняних і іноземних власників капіталу шляхом здійснення страхових операцій за видами страхування, що гарантують інвесторам повернення вкладених коштів, а в багатьох випадках і відшкодування нестриманого доходу при настанні різних несприятливих подій, що призвели до втрати всіх чи частини вкладених сум.

Можливість здійснення страховиками інвестиційної діяльності впливає із особливостей перерозподілу коштів методом страхування. Специфіка договору страхування дає можливість страхо-

вику протягом певного періоду часу розпоряджатися коштами, отриманими від страхувальників, інвестуючи їх у різні сфери. Крім залучених ресурсів, страхові організації мають у своєму розпорядженні власні кошти. Ці ресурси також використовуються страховиками в інвестиційних цілях.

Страхові компанії у світовій практиці вважаються одними з найбільших інвестиційних інститутів. У табл. 1 наведено показники обсягів страхових операцій на Європейському ринку страхування. У 2006 році загальні інвестиції європейських страховиків становили € 7205 млрд., з яких € 5836 млрд. (81% від загальних обсягів) припадало на страхування життя. На внутрішній інвестиційний потенціал країн Європи припадає 59% від загальної кількості інвестицій. Лідерами розвитку інвестиційної діяльності за допомогою страхування є Великобританія, Франція, Німеччина, на долю яких припадає 66% від загальних інвестицій.

Таблиця 1

Показники обсягу страхових та інвестиційних операцій страхових компаній в країнах Європи (млрд. ЄВРО)

Показники	2003	2004	2005	2006	2007
Отримані страхові премії, всього	855,00	865,260	927,146	1023,232	1157,327
В тому числі за видами страхової діяльності					
Страхування життя	533,52	507,00	559,106	592,222	662,293
Страхування „все крім життя”	321,48	358, 26	368,040	431,01	495,034
Інвестиційна діяльність	4946,00	5321,00	5855,00	6410,00	7205,00

В Україні інвестиційні можливості страхових компаній досить обмежені через недовіру населення до довгострокових інвестицій та невеликий набір інвестиційних інструментів.

Обсяг ресурсів, які акумулюються українськими страховими компаніями, зовсім невеликий, оскільки невелика фінансова потужність наших страховиків і обсяги їх операцій. Причина передусім полягає в недооцінці ролі і місця страхування з боку держави, потенційних інвесторів, які можуть вкладати капітал у створення і розвиток страхових організацій, а також споживачів страхових послуг. Якщо в розвинутих країнах частка страхових внесків у величині валового внутрішнього продукту досягає 8-12%, то в нашій країні цей показник сягає близько 1 %.

Особливу роль відіграють резерви зі страхування життя, бо для цієї підгалузі страхування характерний, по-перше, тривалий строк дії договорів і, по-друге, настання зобов'язань із виплат страхового забезпечення в основній частині лише після закінчення договору страхування або в інші раніше обумовлені строки, звичайно віднесені на значний час від початку виплати страхових внесків. Це дає змогу інвестувати певну частину резервів зі страхування життя у відносно довгострокові проекти. І чим на більший строк укладені договори, тим довгостроковішими можуть бути інвестиції. Таким чином, кошти резервів зі страхування життя є основним і найважливішим джерелом інвестицій страхових організацій. Про це свідчить і досвід зарубіжних країн, де основна частина страхових інвестицій здійснюється за рахунок коштів, які надходять зі страхування життя.

Таким чином, перше завдання, яке потрібно спробувати вирішити для підвищення ролі страхування в інвестиційному процесі, — суттєво розширити обсяг операцій із довгострокового страхування життя.

Потрібно регламентувати порядок інвестування коштів резервів зі страхування життя. Таке інвестування повинно сприяти вирішенню двох завдань: забезпечити надійність вкладень в операції довгострокового страхування життя і в той же час вищу дохідність, ніж при вкладеннях у банки й інші фінансові інститути. Проблема вищої дохідності вкладень у страхування може бути вирішена, по-перше, за допомогою випуску спеціальних державних довгострокових цінних паперів для вкладень у них частини коштів резерву зі страхування життя; по-друге, через допуск страховиків на ринок цінних паперів напряму, а не через фінансових посередників і, по-третє, поступово, знімаючи заборону (при збереженні певних обмежень) для страхових компаній на пряме кредитування юридичних осіб.

Для розвитку операцій із ризикових видів страхування, а отже, для підвищення величини стра-

хових резервів, що формуються за ними, потрібно переконати населення і керівників підприємств, що страхування є для них найефективнішим методом вирішення проблем, які можуть виникнути у разі загибелі чи пошкодження їх майна, спричинення шкоди третім особам і в інших подібних випадках. Потенційні страхувальники мають бути впевнені, що немає дешевшого і надійнішого способу ліквідації збитків у таких ситуаціях, ніж укладання договорів страхування.

Насамперед страхувальники повинні твердо знати, в яких випадках спричинення збитків вони можуть розраховувати на допомогу держави, і в яких їм доведеться відшкодовувати збитки за рахунок власних коштів. По-друге, повинна бути система гарантій виконання страховиками своїх зобов'язань за договорами страхування. По-третє, можливе використання (на перших порах) пільгового порядку укладання договорів страхування із деяких видів страхування. Для розширення можливостей проведення страхових операцій і підвищення ролі страховиків у інвестиційному процесі мають бути суттєво збільшені розміри власного капіталу страховиків. Тільки великі страхові організації можуть акумулювати у вигляді джерел інвестицій значні кошти і викликати довіру зі сторони потенційних клієнтів.

Законом України «Про страхування» передбачено значне розширення інвестиційних можливостей страховиків у національну економіку [1]. Відповідно до Положення про порядок формування, розміщення й обліку страхових резервів за видами страхування, крім страхування життя, страхові резерви мають розміщуватися з врахуванням безпеки, прибутковості, ліквідності, диверсифікації та повинні бути представлені активами таких категорій: грошові кошти на розрахунковому рахунку, банківські вкладення (в тому числі депозити), валютні вкладення згідно з валютою України, нерухоме майно, акції, облігації, цінні папери, що емітуються державою, інвестиції у вигляді фінансових та інших вкладів, що використовуються для інвестування в економіку України з напрямів, визначених Кабінетом Міністрів України та інш.

Збалансований портфель інвестування досягається за допомогою диверсифікації вкладень. Для подальшого розвитку страхового ринку необхідно відновити довіру населення до довгострокових вкладень. Це вимагає серйозних, зрозумілих для потенційних клієнтів гарантій повернення вкладених коштів і нарахованих на них відсотків.

Окрім того, страхові компанії повинні набути прав інституційних інвесторів: мати можливість конвертувати гривні у валюту, вкладати кошти страхових резервів у житлове будівництво, іпотеку. Можливо варто створити при Міністерстві фінансів спеціальний фонд або випустити спеціальні «страхові» цінні папери з характеристиками, що відповідають зобов'язанням із довгострокового страхування життя.

У страховій практиці відома велика кількість видів страхування, що забезпечують страховим захистом майнові інтереси інвесторів. Таким чином, для посилення ролі страховиків у інвестиційному процесі необхідно стимулювати розвиток цього виду страхової діяльності. Всі вони можуть бути поділені на дві різновидності.

До першої відносяться класичні види страхування майна і цивільної відповідальності. Розвитку таких видів страхування і підвищенню ролі страхування в захисті інвесторів можуть сприяти:

- а) підвищення стійкості і потужності страхових компаній, їх авторитет у вітчизняних і іноземних інвесторів шляхом підвищення розмірів власного капіталу, покращення організації роботи, надання якісних страхових послуг, безумовного виконання прийнятих на себе зобов'язань;
- б) посилення контролю за діяльністю страховиків з боку органів страхового нагляду, застосування ними своєчасних заходів, які попереджують неплатоспроможність страховиків;
- в) розвиток системи перестрахування; створення нормативної бази, яка регулює права, обов'язки і відповідальність сторін за договорами перестрахування; формування етичних норм взаємовідносин страховиків і перестраховиків та режиму ігнорування страховим товариством фірм, які не дотримуються цих норм;
- г) пред'явлення вимог до підприємств і організацій щодо надання фінансових гарантій відшкодування спричиненого ними збитку. Такі гарантії можна вимагати: на випадок спричинення підприємствами збитку третім особам, навколишньому середовищу, споживачам їх продукції чи послуг, на випадок загибелі чи пошкодження заставленого майна, а також майна, взятого в

лізинг, в оренду та ін.;

д) розвиток судової практики вирішення спорів за договорами страхування і виконанням прийнятих рішень;

е) створення системи гарантій виконання зобов'язань за договорами страхування, укладеними неплатоспроможними і збанкрутілими страховими організаціями.

До другої різновидності страхових операцій належать види діяльності, що мають певну специфіку порівняно з класичним страхуванням. Сюди відносяться, наприклад, страхування фінансових інвестицій від політичних і комерційних ризиків, страхування експортних кредитів, страхування банківських депозитів та ін. Метою такого страхування є захист інвестиційних вкладень від можливих втрат, що виникають внаслідок несприятливих, непередбачених змін політичної обстановки, кон'юнктури ринку, військових дій і погіршення інших умов для здійснення інвестиційної діяльності. Воно поділяється на страхування від політичних і комерційних ризиків. Договори страхування від політичних ризиків укладають звичайно інвестори, які здійснюють вклади в зарубіжні країни. Таке страхування найчастіше здійснюють державні страхові структури країни-інвестора і міжнародні фінансові організації. Воно є однією з форм стимулювання державою проникнення свого вітчизняного капіталу на закордонні ринки.

Залучення й ефективне використання вітчизняних і зарубіжних інвестицій у страхування залишається однією з важливих проблем соціально-економічних перетворень в Україні. Ймовірно, гарантами інвестицій у страхування життя могли б стати міжнародні фінансові інституції. Вирішення питання про часткове розміщення накопичувальної частини резервів із страхування життя за кордоном допоможе вирішити проблему інвестицій для страховиків і страхувальників. Через нестачу вітчизняних інвестицій іноземні залишаються важливим фактором економічного зростання української економіки. Як варіант можна було б дати змогу страховикам вкладати кошти у великі (надійні) зарубіжні компанії, які реалізують серйозні інвестиційні проекти в Україні. Тому основне завдання в цьому напрямку — відновлення довір'я іноземних кредиторів і інвесторів, покращення інвестиційного клімату, прийняття законів, що регламентують міжнародне інвестиційне співробітництво.

ВИСНОВКИ

Таким чином, проведені дослідження дозволяють зробити висновок про важливу роль страхування у формуванні привабливості інвестиційних проектів. Страхування за своєю сутністю спроможне не лише забезпечити відновлення порушених майнових прав та інтересів, перебрати на себе частку відповідальності за відновлення наслідків ризик-подій, заподіяних стихійними лихами, техногенними аваріями та іншими непередбачуваними обставинами, а й зміцнити фінансову систему держави за рахунок звільнення її від відшкодування найрізноманітніших збитків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України “Про страхування” [Електронний ресурс] // www.rada.gov.ua
2. Баглюк Ю. Б. Страховой рынок Украины в международных интеграционных процессах / Ю. Б. Баглюк // Науки: економіка, політологія, історія: науковий вісник – 2008. – № 11(67) – С. 10-16.
3. Базилевич В. Д. Страховий ринок України: - [моногр.] / В. Д. Базилевич. – К.: “Знання”, КОО, 1998. – 374с.
4. Внукова Н. М. Оцінка активів страхових компаній / Н. М. Внукова, С. І. Чернишов, С. В. Сокіл / / Фінанси України. – 2002. – №4. – С.126–132.
5. Нечипорук Л. В. Теорія та практика страхового ринку в Україні: - [моногр.] / Л. В. Нечипорук. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 300 с.
6. Осадець С.С. Проблеми впровадження в Україні європейських стандартів страхової діяльності / С.С. Осадець // Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: теорія і практика. – Львів: Діло, 1996. – С. 188-190.
7. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: [монографія] / В. М. Фурман. – К.: КНЕУ, 2005. – 296 с.